

Projekt Erasmus+
**Vytvoření kvalifikačních standardů a vzdělávání pro evropské
behaviorální analytiku (EuroBA)**

<http://euroba.org/>

**Intelektuální výstup 4: Kvalifikační požadavky na evropského
behaviorálního technika (EuroBA-T)**

2023

EuroBA – projektoví partneři

Ulsterská univerzita,
Severní Irsko (UK)

Královská univerzita v Belfastu
Centrum pro behaviorální analýzu,
Severní Irsko (UK)

Masarykova univerzita,
Institut pro výzkum inkluzivního vzdělávání,
Česká republika

Erasmova univerzita, Škola společenských a
behaviorálních věd,
Nizozemsko

NeuroHero,
Dublin,
Irsko

Panteionská univerzita,
Laboratoř experimentální a aplikované
behaviorální analýzy,
Řecko

Stockholmská univerzita,
Švédsko

Evropský institut pro výzkum lidského chování,
Itálie

Vzdělávání rodičů jako terapeutů autistických dětí,
Belfast (UK)

Popis projektu

Tento projekt je výsledkem mezinárodní spolupráce partnerských institucí ze Spojeného království, České republiky, Nizozemska, Irska, Řecka, Švédska a Itálie. Podílela se na něm též profesní poradní skupina složená z dalších 15 evropských zemí, aby bylo zajištěno, že standardy a kompetence definované v projektu budou akceptovatelné v co nejvyšším počtu evropských zemí.

Obecným cílem projektu je napomoci zavedení jednotné certifikace behaviorálních analytiků ve všech evropských zemích. Profese behaviorálního analytika vznikla na začátku sedmdesátých let minulého století ve Spojených státech (Carr, 2011; Hughes a Shook, 2007). V Evropské unii však dosud neexistuje formální rámec pro uznávání této kvalifikace. K dosažení toho, aby měli behaviorální analytici v celé EU srovnatelné znalosti, dovednosti, odpovědnost a samostatnost je třeba jasně definovat jejich kompetence.

Tento projekt má šest intelektuálních výstupů (IO). 1. intelektuální výstup (IO1) je zaměřený na profesionální standardy v souladu s Evropským rámcem kvalifikací (EQF). V IO2 popisujeme vývoj kvalifikace behaviorálního analytika v šesti zemích zapojených do EQF. IO3 poskytuje podrobný slovník relevantních pojmů v jazyce partnerských zemí. V IO4 jsou uvedeny kvalifikační požadavky na evropské behaviorální techniky (EuroBA-T), v IO5 kvalifikační požadavky na evropské behaviorální analytiky (EuroBA-M) a IO6 poskytuje úvod do online kurzu v jazycích partnerských zemí.

Obsah

<u>ÚVOD</u>	4
<u>Dosavadní vývoj požadavků na odbornou způsobilost EuroBA-T</u>	4
<u>Sjednocení kvalifikačních požadavků na EuroBA-T</u>	6
<i><u>Znalosti</u></i>	6
<i><u>Dovednosti</u></i>	6
<i><u>Odpovědnost a samostatnost</u></i>	6
<u>Vytváření studijních programů pro EuroBA-T</u>	6
<i><u>Etické otázky</u></i>	8
<i><u>Základní principy a postupy aplikované behaviorální analýzy</u></i>	8
<i><u>Definování a měření chování</u></i>	8
<i><u>Učení nových dovedností</u></i>	8
<i><u>Hodnocení chování a redukce nežádoucích typů chování</u></i>	8
<u>Kvalifikační požadavky na evropského behaviorálního technika</u>	9
<u>Literatura</u>	12

Behaviorální analýza je přírodní věda s širokým spektrem komplexních, praxí prověřených a vědecky doložených psychologických principů (tj. principů chování) (Skinner, 1938). Aplikovaná behaviorální analýza (ABA), obor starý přibližně sto let, se rozvíjí na základě stále dalších empirických důkazů, získávaných při behaviorálních intervencích v nejrůznějších oblastech, jako je zdraví, vzdělávání, podpora lidí s neurovývojovými poruchami nebo sociální sféra (Cooper, Heron a Heward, 2020; Heward, Critchfield, Reed, Detrich a Kimball, 2022).

Mnohé metody modifikace chování, založené na znalosti behaviorálních principů, používají a vyučují zástupci různých profesí, např. učitelé, sociální pracovníci, zdravotní sestry nebo psychologové. V Evropě však dosud nejsou definovány kvalifikační požadavky, které musí tito praktikové splňovat, aby mohli získat certifikaci odborné způsobilosti k výkonu povolání behaviorálního analytika.

Behaviorální analytici mohou mít různou úroveň kvalifikace. Odborník s nejnižším stupněm kvalifikace bývá označován jako behaviorální technik. Behaviorální technici jsou pomocní pracovníci, jejichž úkolem je aplikovat intervenční programy vytvořené kvalifikovanějšími behaviorálními analytiky, s důkladnějším odborným vzděláním (na magisterské a doktorské úrovni). V tomto dokumentu předkládáme návrh minimálních kvalifikačních požadavků na **evropského behaviorálního technika (EuroBA-T)**.

Absolvováním studia ABA na úrovni technika získají studenti odbornou kvalifikaci k poskytování přímých behaviorálně analytických služeb v jakékoli oblasti působení (vzdělávání, péče o osoby s mentálním postižením, péče o osoby s autismem, komunitní práce, sociální péče apod.) klientům jakéhokoli věku (dětmi, dospívajícím a dospělým). Znalosti, dovednosti a schopnosti uvedené v tab. 1 představují základní kvalifikační předpoklady, které musí splňovat evropský behaviorální technik, aby získal profesní certifikaci. Sjednocení těchto předpokladů umožňuje přenositelnost profese behaviorálního technika mezi členskými státy EU.

Dosavadní vývoj požadavků na odbornou způsobilost EuroBA-T

Přehled základních kvalifikačních požadavků na evropského behaviorálního technika, který zde uvádíme, vytvořil projektový tým (složený z behaviorálních analytiků z šesti evropských zemí) ve spolupráci s odbornou poradní skupinou (PAG), tvořenou též zástupci dalších šestnácti evropských zemí. Kvalifikační požadavky na EuroBA-T tak celkem schválili behaviorální analytici z 22 zemí EU.

Je důležité vidět tyto kvalifikační požadavky v příslušném kontextu. Dnes, v roce 2023, není profese behaviorální analytika ani technika v Evropě regulována, a přitom je v EU patřičně vyškolených behaviorálních odborníků evidentní nedostatek. Zvláště rodiče dětí s autismem si stěžují na nedostatečně školené behaviorální analytici a techniky a nízkou kvalitu jejich služeb. Tyto stížnosti poškozují celý obor ABA. Systémové ukotvení této profese, spojené s

uznáváním odborné kvalifikace behaviorálních analytiků, má zásadní důležitost pro zajištění kvality intervenčních programů.

IO4 se zaměřuje na nejnižší stupeň kvalifikace behaviorálního analytika (EuroBA-T) a uvádí do praxe Evropskou strategii na podporu zdravotně postižených 2010–2020 (Evropská komise, 2010), jejímž cílem je zplnomocňovat lidi se zdravotním postižením tak, aby mohli využívat výhod plného zapojení do společnosti i evropské ekonomiky. Snahou je odstranit překážky dané tím, že v Evropě chybí odborníci s vhodnou kvalifikací. Přehled kvalifikačních požadavků, který zde předkládáme, představuje krok ke zlepšení situace zdravotně postižených v oblastech, které uvádí Evropská komise, jako je účast na veřejném životě, rovnost, zaměstnanost, vzdělávání nebo sociální péče.

Někteří behaviorální technici v Evropě mají certifikát o své profesní kvalifikaci od amerického Výboru pro certifikaci behaviorálních analytiků (Behavior Analyst Certification Board, BACB) a jsou držiteli osvědčení registrovaný behaviorální technik (RBT®). K udělení tohoto osvědčení je nutné, aby se student účastnil určitého počtu hodin výuky, vykonal předepsanou praxi pod odborným dohledem a složil “registrační” zkoušku. Kvalifikaci RBT lze sice získat na několika evropských vysokých školách a jiných vzdělávacích institucích, není však v Evropě uznávána.

Vytvořený seznam kvalifikačních požadavků na EuroBA-T je nezbytným základem ke sjednocení těchto požadavků v zemích EU. Kvalifikační požadavky na EuroBA-T zahrnují základní behaviorálně analytické znalosti a dovednosti, které se týkají například hodnocení chování a metod jeho změny nebo základních kroků behaviorální intervence, a orientaci ve filozofických, koncepčních a etických otázkách. K “měkkým” dovednostem patří například určování sociální významnosti chování nebo vnímavost ke kulturním rozdílům. Je důležité, aby si odborníci v oblasti behaviorální analýzy uvědomovali své schopnosti a dovednosti a rozšiřovali je, aby tak dokázali přispívat k naplňování obecných cílů Konvence Spojených národů za práva osob se znevýhodněním (United Nations Convention for Persons with Disabilities, UNCRPD, 2006) a na ně navazujících dokumentů evropských institucí a Rady Evropy i akčního plánu EU na podporu znevýhodněných osob 2003-2010.

Sjednocení kvalifikačních požadavků na EuroBA-T

EuroBA-T odpovídá třetí úrovni Evropského rámce kvalifikací (EQF). Terminologie používaná v EQF (2008) k označení požadavků, které musí studenti splnit, aby dosáhli určité úrovně kvalifikace, vyvolala debaty a prošla následnými změnami (EQF, 2018). Zvláště se to týkalo pojmů výstupy z učení, kvalifikační požadavky, znalosti, dovednosti a schopnosti. “Zaznívá argument, že je pravděpodobné, že z některých klíčových rysů návrhu, jako je důraz na výstupy z učení a úzké pojetí kvalifikačních požadavků, po přizpůsobení evropskému pracovnímu trhu nic nezbude” (Méhaut a Winch, 2012, s. 369). V tomto výstupu (IO4) používáme termín “kvalifikační požadavek” k označení základního okruhu znalostí, dovedností a schopností, jež by měl student po absolvování vstupního studijního programu ABA ovládat.

Úmyslně jsme se rozhodli přímo nepředepisovat jednotlivé výstupy z učení, aby měli tvůrci studijních programů při jejich stanovování větší volnost a mohli je přizpůsobit specifickým podmínkám své země. Mohou je definovat na základě kvalifikačních požadavků, jak jsou uvedeny v tab. 1. Naším záměrem bylo, aby studijní programy odrážely kulturní rozdílnost jednotlivých zemí a napomáhaly přenositelnosti kvalifikace behaviorálního technika v Evropě.

Kvalifikační požadavky na EuroBA-T jsou definovány pomocí terminologie používané v EQF.

Znalosti

Behaviorální technik by měl být obeznámen se základními principy a postupy ABA. Na této úrovni kvalifikace je nemusí znát tak důkladně jako behaviorální analytik (EuroBA-M, viz IO5), ale stačí jejich povšechná znalost. Předpokládá se, že získané znalosti si bude EuroBA-T stále rozšiřovat v rámci svého profesního rozvoje.

Dovednosti

Behaviorální technik by měl umět používat různé metody měření, hodnocení a modifikace chování. Odborník s tímto stupněm kvalifikace je musí provádět pod odborným dohledem behaviorálního analytika se vzděláním v oboru ABA na magisterské nebo doktorské úrovni (EuroBA-M; viz IO5).

Odpovědnost a samostatnost

Behaviorální technik by měl být vnímavý vůči klientům a reagovat na jejich potřeby. Přestože je u něj nutný určitý stupeň sebeřídících schopností, předpokládá se, že bude postupovat podle instrukcí behaviorálního analytika (EuroBA-M; viz IO5).

Vytváření studijních programů pro EuroBA-T

Studium ABA na úrovni behaviorálního technika poskytuje základní odbornou kvalifikaci těm, kteří tento obor dosud nestudovali. Dává také možnost odborníkům z jiných oborů získat

základní vzdělání v aplikované behaviorální analýze. Studenti jsou povzbuzováni, aby ve studiu dále pokračovali na magisterské úrovni (viz IO5).

Behaviorální technici se musí naučit chápat pokyny behaviorálního analytika k provádění intervencí. Musí být schopni aplikovat behaviorální intervence ve prospěch klientů, jimiž bývají například lidé s poruchami autistického spektra (PAS) nebo s mentálním postižením. Musí umět rozvíjet jejich dovednosti, pomáhat jim v osvojování dovedností nových a snižovat u nich pomocí neaverzivních intervenčních metod výskyt problémového chování. Také musí být schopni přizpůsobovat používané postupy jejich konkrétním potřebám, a tak u těchto lidí zvyšovat kvalitu jejich života.

Behaviorální technik musí znát principy pozorování a měření chování; používat různé metody měření chování; provádět měření jednoho nebo více typů nebo určitých znaků chování (např. mapování preferencí); měřit výkon klienta v dovednosti, na kterou je zaměřena intervence; zajistit sociální validitu intervence a rozeznávat a respektovat etické a kulturní rozdíly mezi prostředími, z nichž klienti pocházejí.

Předpokládáme, že předložení kvalifikačních požadavků na behaviorální techniky povede k vytváření nových studijních programů pro EuroBA-T na různých vzdělávacích institucích v Evropě. Tyto požadavky zároveň poskytují definici profesního profilu behaviorálního technika těm, kdo tyto odborníky zaměstnávají nebo využívají jejich služeb. Náš projektový tým bude v těchto snahách pokračovat i po skončení probíhajícího projektu.

Tvůrci studijních programů pro behaviorální techniky by měli být absolventy alespoň magisterského studia aplikované behaviorální analýzy; EuroBA-M; viz IO5). Tvůrci těchto programů a jejich vyučující mívají často doktorský titul a bývají zaměstnání u vzdělávací instituce, která daný studijní program nabízí.

Studium behaviorálních techniků sestává z teoretické výuky a praxe pod odborným dohledem a používá se při něm vícero způsobů posouzení dosažených vzdělávacích výsledků, jako jsou případové studie, písemné práce, písemné zkoušky (s otevřenými otázkami a/nebo otázkami s možností výběru z více odpovědí) nebo ústní prezentace. Studijní program by měl být minimálně tvořen:

- a) 40 hodinami přímé výuky (např. ve škole, online nebo hybridní formou);
- b) praxí pod dohledem supervizora alespoň se dvěma klienty (jejíž celková délka by neměla být kratší než 400 hodin, aby si studenti praktické dovednosti dostatečně procvičili, zobecnili a udrželi);
- c) samostatným studiem (jehož celková délka by neměla být kratší než 24 hodin, aby si studenti teoretické znalosti dostatečně osvojili, zobecnili a udrželi).

Tento studijní program by měl absolventům poskytnout vzdělání v následujících otázkách:

Etické otázky

Behaviorální technici musí znát a umět u klientů uplatňovat principy ochrany lidských práv. Seznámí se s tématy, jako je například mentální postižení, poruchy autistického spektra, neurodiverze, kvalita života nebo intervence založené na důkazech. EuroBA-T si musí uvědomovat význam komunikace s rodinou klienta a zapojení klientovy rodiny do intervenčního programu. Musí být schopni pracovat s lidmi s traumatem a být vnímaví ke kulturním odlišnostem prostředí, v nichž klienti žijí. Musí vědět, jak je ABA začleněna do zdravotního systému dané země a spolupracovat s kolegy z jiných oborů, aby tak zvýšili účinnost intervence.

Základní principy a postupy aplikované behaviorální analýzy

Vedoucí studijního programu musí zajistit, aby behaviorální technici znali základní principy aplikované behaviorální analýzy, jako je respondentní a operantní podmiňování, učení nápodobou nebo pochopení zákonitosti. Musí být také obeznámeni s mapováním preferencí a posílení, s funkčním hodnocením chování a se zobecňováním (generalizací) a udržováním behaviorální změny.

Definování a měření chování

Behaviorální technici musí umět cílové chování operativně definovat. Měli by být schopni pod vedením behaviorálního analytika používat různé metody měření chování a naměřené hodnoty znázorňovat graficky tak, aby bylo možné je vizuálně analyzovat.

Učení nových dovedností

EuroBA-T musí být schopni určit dílčí kroky nezbytné k osvojení nové komplexní dovednosti a identifikovat a modifikovat příslušné motivující operace. Měli by umět používat základní metody učení nových dovedností pod vedením behaviorálního analytika (EuroBA-M; viz IO5).

Hodnocení chování a redukce nežádoucích typů chování

EuroBA-T musí rozlišovat mezi topografií a funkcí chování, umět identifikovat a definovat cílové chování a znát metody funkčního hodnocení chování.

Dále si musí být samozřejmě EuroBA-T vědomi toho, že cílem behaviorální modifikace je zvýšení kvality života jejich klientů. Je důležité, aby měli na zřeteli klid a pohodu svých klientů a stále se vzdělávali ve své profesi.

Kvalifikační požadavky na evropského behaviorálního technika

Tabulka 1: Kvalifikační požadavky na EuroBA-T

Kvalifikační požadavky na EuroBA-T
ZNALOSTI
<i>Znalosti jsou definovány jako schopnost kritického uvažování na základě komplexního chápání faktů, principů a teorií.</i>
Obecné znalosti
Zákony na ochranu osobních údajů týkající se měření chování a ukládání získaných dat
Vliv mentalismu a vysvětlujících fikcí
Rozdíly mezi vědou, pseudovědou a antivědou
Rozhodování na základě dat, tj. intervence založené na důkazech a intervence, které na empirických důkazech založeny nejsou
Význam participace klienta a dalších účastníků intervenčního programu na rozhodování
Role behaviorálního technika při plánování zaměřeném na člověka (PCP)
Význam multikulturních kompetencí (vnímavosti ke kulturním rozdílům mezi různými zeměmi)
Způsoby řešení krizových a naléhavých situací
Profesní etický kodex behaviorálního technika
Obecné znalosti aplikované behaviorální analýzy
Sedm určujících znaků aplikované behaviorální analýzy
Principy chování
Funkce chování
Rozdíly mezi operantním a respondentním podmiňováním
Základní verbální operanty a jejich funkce
Sociální významnost: sociálně významné cílové chování, sociálně přijatelné metody modifikace chování a sociálně významné výsledky behaviorální intervence_
Obecné znalosti metod aplikované behaviorální analýzy

Základy osvojování nových dovedností
Základy redukce nežádoucího chování
Analýza grafů vytvořených na základě měření chování při jednopřípadových experimentech
Problematika promptování a závislosti na promptech
DOVEDNOSTI
<i>Dovednosti jsou definovány jako vnitřní (mentální) procesy a vnější (praktické) kroky, které se uplatňují při volbě a řešení relevantních úkolů.</i>
<i>Dovednosti v měření chování</i>
Zvolit (pod vedením analytika) vhodný znak chování a připravit měření chování a zaznamenávání získaných dat v souladu s platnými zákony na ochranu osobních údajů
Zvolit (pod vedením analytika) a aplikovat vhodnou metodu měření chování (např. počítání četnosti výskytů, měření délky trvání, časové snímkování nebo měření trvalých výsledků činnosti)
Zaznamenávat naměřené hodnoty a znázorňovat je pomocí vhodných grafů
<i>Dovednosti v hodnocení chování</i>
Zvolit (pod vedením analytika) a aplikovat vhodnou metodu funkčního hodnocení chování
Provádět mapování preferovaných stimulů a posilovací účinnosti stimulů
Zajišťovat při experimentech konstantní podmínky prostředí a identifikovat stabilní výchozí úroveň chování
Měřit chování s dostatečnou přesností a spolehlivostí
<i>Dovednosti v modifikaci chování</i>
Zvolit (pod vedením analytika) a aplikovat vhodný způsob posilování (např. určitý posilovací režim nebo poskytování konkrétního podmíněného posílení)
Používat různé metody učení nových dovedností (např. slovní pokyny, učení dílčích úkolů, učení s využitím přirozených příležitostí, řetězení, výuku jednoduché a podmíněné diskriminace stimulů, metody přenášení kontroly chování, promptování a upouštění od promptů, tvarování, generalizaci a udržování chování, žetonové systémy apod.)
Zvolit (pod vedením analytika) a aplikovat vhodné metody redukce emočních záchvatů (jako je např. modifikace antecedentních stimulů, monitorování averzivních situací,

rozdíjení klientovy seberegulace)
Obecné dovednosti
Řídit se pravidly, která platí pro hlášení krizových situací
Mít ke klientům empatický přístup a brát v potaz celkovou situaci, v níž se nacházejí (např. úmrtí v rodině, životní podmínky klienta apod.)
Zvolit (pod vedením analytika) a aplikovat způsob jednání, který klientovi umožňuje zapojit se do terapie a zachováva jeho důstojnost
Spolupracovat se zástupci ostatních profesí (např. v rámci intervenčního programu zaměřeného na rozvíjení učebních a komunikačních dovedností, adaptivního chování, sociálních dovedností, profesních dovedností nebo dovedností ve volnočasových aktivitách)
Podporovat vzdělávání v oboru ABA u účastníků intervenčních programů: pečovatelů, členů rodiny, zástupců jiných profesí apod.)
Odpovědnost a samostatnost
<i>Jde o schopnosti, které technikovi umožňují samostatně a zodpovědně při výkonu povolání uplatňovat své znalosti a dovednosti (pod odborným dohledem behaviorálního analytika).</i>
Přizpůsobovat se klientovi a zpětné vazbě supervizora
Převzít odpovědnost (pod odborným dohledem behaviorálního analytika) za asistenci při individuálním hodnocení dovedností a funkčním hodnocení chování a za provádění mapování preferovaných stimulů a posilovací účinnosti stimulů.
Řídit se ústními a/nebo písemnými instrukcemi supervizora a samostatně připravovat intervenční sezení
Samostatně zaznamenávat průběh každého sezení a v případě nutnosti konzultovat se supervizorem další postup
Komunikovat s klienty a dalšími zúčastněnými stranami podle pokynů supervizora a zajišťovat respektování hranic profesionálního vztahu (například v souvislosti s duálními vztahy, konflikty zájmů, sociálními médii)
Přizpůsobovat se pod vedením supervizora pokroku klienta, o němž vypovídají získaná data

Literatura

- BACB. (2022). Behavior Analyst Certification Board. Retrieved from www.bacb.com
- Carr, J. (2011). Jerry Shook and the BACB: An enduring legacy. *Newsletter of the Association for Science in Autism Treatment*, 8(4), 2–3.
- Cooper, J., Heron, T., & Heward, W. (2020). *Applied behaviour analysis* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- European Commission. (2010). European Disability Strategy 2010-2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Heward, W. L., Critchfield, T. S., Reed, D. D., Detrich, R., & Kimball, J. W. (2022). ABA from A to Z: Behavior science Applied to 350 domains of socially significant behavior. *Perspectives of Behavior Science*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s40614-022-00336-z>
- Hughes, C. J., & Shook, G. L. (2007). Training and certification of behaviour analysts in Europe: Past, present, and future challenges. *European Journal of Behavior Analysis*, 8(2), 239–249.
- Skinner, B. F. (1938). *The behavior of organisms: An experimental analysis*. Oxford, England: Appleton-Century.